

ЗдраЧ

**ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА
З КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦІЇ**

Методичні рекомендації

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА З КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦІЇ

Методичні рекомендації

За редакцією проф. І. А. Зупанця

Харків

НФаУ

2020

УДК 616.1/4:615.03

В 52

Автори: С. В. Місюрьова, В. В. Пропіснова, К. О. Зупанець, К. В. Ветрова, К. Л. Ратушна

Рецензент: *О. Я. Міщенко*, доктор фармацевтичних наук, професор (Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ, м. Харків)

Рекомендовано ЦМР Національного фармацевтичного університету (протокол № 1 від 16.09.2019 р.)

Рекомендовано Експертною проблемною комісією «Клінічна фармакологія та клінічна фармація» МОЗ та НАМН України (протокол № 4 від 19.12.2019 р.)

Виробнича практика з клінічної фармації: метод. рек.
В 52 / С. В. Місюрьова, В. В. Пропіснова, К. О. Зупанець та ін. ; за ред. І. А. Зупанця. – Х. : НФаУ, 2020. – 36 с.

Методичні рекомендації складено співробітниками кафедри клінічної фармакології та клінічної фармації НФаУ для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «226 Фармація, промислова фармація», які проходять виробничу практику з клінічної фармації на базі аптечних закладів, а також для керівників практики від кафедри та представників аптечних закладів. В них відображено мету, задачі і програму практики, дані основні етапи її проходження, обов'язки керівників практики від кафедри та аптечних закладів, здобувачів вищої освіти, зразки звітної документації.

Матеріал подано відповідно до Стандарту підготовки магістра спеціальності «226 Фармація, промислова фармація».

УДК 616.1/4:615.03

© Місюрьова С. В., Пропіснова В.В.,
Зупанець К.О., Ветрова К.В.,
Ратушна К.Л., 2020
© НФаУ, 2020

ЗМІСТ

• ВСТУП	4
• МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ.....	7
• ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	12
• ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ КАФЕДРИ, БАЗ ПРАКТИКИ, ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	12
• ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ.....	16
• ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ	18
• ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ	21
• ДОДАТКИ	23
• РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	32

ВСТУП

У теперішній час в більшості країн світу спостерігається тенденція до збільшення переліку препаратів, дозволених до безрецептурного відпуску, так званих ОТС - препаратів (від англ. *over the counter*). Це велика група ліків, які відвідувач аптеки може купити для самолікування в аптеці без рецепта лікаря, тобто під відповідальність самого відвідувача. Відповідальне самолікування, згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, - це використання споживачем лікарських препаратів, які перебувають у вільному продажі, для профілактики і лікування безпечних для життя порушень самопочуття і усунення симптомів, розпізнаних ним самим. У зв'язку з стрімким поширенням процесу відповідального самолікування хворий потребує додаткової уваги та опіки. Тому наприкінці ХХ сторіччя стратегічний напрямок розвитку охорони здоров'я в усьому світі було визначено трьома словами: "Фокус на пацієнта".

Це положення докорінно змінює роль провізора/фармацевта в системі охорони здоров'я. Основною метою його професійної діяльності стає не стільки підвищення кількості та якості лікарських препаратів на ринку, скільки підвищення ефективності і безпеки лікарської терапії конкретного хворого, здійснення фармацевтичної опіки кожного відвідувача аптеки.

Теоретичною базою для цього стала клінічна фармація – завершальний етап у вивченні медико-біологічних дисциплін здобувачами вищої освіти фармацевтичних спеціальностей. Вона базується на знаннях, які отримані здобувачами вищої освіти при вивченні біології з основами генетики, анатомії, нормальної та патологічної фізіології, мікробіології з основами імунології, біохімії, фармакології, біоетики та біобезпеки, фармакотерапії з фармакокінетикою, лабораторної діагностики, аптечної та промислової технології ліків. Як інтегративний предмет клінічна

фармація об'єднує в собі ряд логічно пов'язаних дисциплін, які гармонійно доповнюють одна одну: основи клінічної медицини, клінічну фармакологію та фармацевтичну опіку - головну складову професійної діяльності провізора (фармацевта).

Важливою частиною практичної підготовки з клінічної фармації є виробнича практика, основним завданням якої є закріплення знань, одержаних в процесі навчання, та відпрацювання професійних вмінь і навичок в умовах майбутньої діяльності.

Предметом виробничої практики з клінічної фармації є опанування алгоритму проведення фармацевтичної опіки під час відпуску лікарських препаратів за призначенням лікаря (за рецептом) та/або безрецептурних ліків різних фармакологічних груп, консультативно-інформаційна робота в аптечному закладі, а також робота з профілактики та моніторингу можливої побічної дії ліків. Здобувачі вищої освіти навчаються на практиці застосовувати алгоритм розподілу пацієнтів на "тих, які потребують" і "тих, які не потребують" лікарської консультації і придбати навички вибору оптимального безрецептурного препарату для конкретного хворого. Вони також повинні навчитись проводити фармацевтичну опіку окремих – «декретованих» категорій пацієнтів (старі, діти, вагітні та ін.), які вимагають від провізора/фармацевта підвищеної уваги, тому що ризик розвитку побічної дії ліків у них значно вище, а наслідки для здоров'я можуть бути значно більш важкими, ніж для звичайного пацієнта.

Під час проходження виробничої практики з клінічної фармації здобувачі вищої освіти виконують обов'язки провізора/фармацевта на робочому місці «у першого столу» (при безпосередньому керівництві з боку досвідченого спеціаліста), здійснюючи відпуск лікарських засобів з аптеки та консультативну роботу з питань раціонального застосування окремого лікарського препарату (правила використання конкретної

лікарської форми, режим дозування препарату, сумісність та несумісність з харчовими продуктами та іншими лікарськими засобами, можливі побічні ефекти тощо). Також здобувачі вищої освіти повинні відпрацювати навички спілкування та етичного поводження з пацієнтами/представниками пацієнтів і набути навички збору лікарського анамнезу, проведення консультативно-інформаційної роботи в аптечному закладі та роботи з профілактики і моніторингу можливої побічної дії ліків.

У процесі проходження виробничої практики з клінічної фармації здобувачі вищої освіти повинні навчитися використовувати в практичній діяльності Перелік безрецептурних препаратів та Протоколи провізора (фармацевта) (Наказ МОЗ України №875 від 11.10.2013).

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Мета виробничої практики з клінічної фармації – закріплення теоретичних знань з клінічної фармації та фармацевтичної опіки, відпрацювання професійних вмінь і навичок здійснення фармацевтичної опіки відвідувачів аптеки, набуття практичного досвіду.

Виробнича практика з клінічної фармації забезпечує набуття здобувачами освіти *компетентностей*:

- *інтегральної*: здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній фармацевтичній діяльності із застосуванням положень, теорій та методів фундаментальних, хімічних, технологічних, біомедичних та соціально-економічних наук; інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації; ясно і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової та нефахової аудиторії.

- *загальних*:

- здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, вчитися і бути сучасно навченим;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професії;
- здатність до адаптації та дії у новій ситуації;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність до вибору стратегії спілкування, здатність працювати в команді;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

- *спеціальних (фахових)*:

- здатність здійснювати моніторинг ефективності та безпеки застосування населенням лікарських засобів згідно даних щодо їх клініко-фармацевтичних характеристик, а також суб'єктивні ознаки та об'єктивні клінічні, лабораторні та інструментальні критерії обстеження хворого;
- здатність забезпечувати раціональне застосування рецептурних та безрецептурних лікарських засобів згідно з фізико-хімічними, фармакологічними характеристиками, біохімічними, патофізіологічними особливостями конкретного захворювання та фармакотерапевтичними схемами його лікування;
- здатність здійснювати домедичну допомогу хворим та постраждалим у екстремальних ситуаціях;
- здатність здійснювати консультування та фармацевтичну опіку під час вибору та відпуску безрецептурного лікарського засобу шляхом оцінки співвідношення ризик/користь, сумісності, показань та протипоказань керуючись даними про стан здоров'я конкретного хворого із врахуванням біофармацевтичних, фармакокінетичних, фармакодинамічних та фізико-хімічних особливостей лікарського засобу;
- здатність проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення з метою профілактики поширених захворювань внутрішніх органів, попередження небезпечних інфекційних та паразитарних захворювань, а також з метою сприяння своєчасному виявленню та підтриманню прихильності до лікування цих захворювань згідно з їхніми медико-біологічними характеристиками та мікробіологічними особливостями.

Основними завданнями виробничої практики з клінічної фармації є:

- відпрацювання професійних вмінь і навичок фармацевтичної опіки при відпуску безрецептурних препаратів;

- відпрацювання професійних вмінь і навичок визначення умов раціонального застосування рецептурних препаратів, здійснення консультацій з питань сумісності з продуктами харчування, алкоголем, іншими лікарськими засобами, режиму дозування, правилам застосування конкретної лікарської форми;
- придбання навичок індивідуального підходу до кожного хворого з урахуванням вікового критерію і важкості захворювання на основі принципів медичної етики і деонтології.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач освіти повинен

ЗНАТИ:

- основні діючі накази та іншу нормативну документацію МОЗ України щодо прийому рецептів і відпуску лікарських препаратів з аптеки;
- сучасний асортимент і класифікацію лікарських засобів;
- Перелік безрецептурних препаратів, дозволених до застосування в Україні, номенклатуру ОТС-препаратів;
- правила безрецептурного відпуску лікарських препаратів;
- характерні клінічні симптоми найбільш поширених захворювань, що вимагають обов'язкової консультації лікаря;
- принципи збору анамнезу хвороби, анамнезу життя, лікарського анамнезу;
- категорії відвідувачів аптеки, що вимагають особливо пильної фармацевтичної опіки – групи ризику;
- алгоритм вибору оптимального безрецептурного препарату для лікування захворювань і патологічних станів, при яких можливе самолікування;
- принципи фармацевтичної опіки відвідувачів аптеки при відпуску безрецептурних препаратів;

- організацію інформаційної і консультативної роботи в аптеці;
- правила охорони праці і техніки безпеки.

ВМІТИ:

- користуватися нормативною і довідковою літературою про лікарські препарати;
- орієнтуватися в номенклатурі вітчизняних і закордонних лікарських препаратів;
- визначати серед відвідувачів аптеки категорії пацієнтів, які потребують обов'язкової консультації лікаря;
- визначати серед відвідувачів аптеки категорію пацієнтів, у якої можливе проведення відповідального самолікування;
- відносити лікарські препарати в категорію «рецептурних» і «безрецептурних»;
- консультувати відвідувачів аптеки з усіх питань, які стосуються лікарської терапії (як рецептурними, так і безрецептурними засобами);
- збирати анамнез хвороби, життя, лікарський анамнез;
- вибирати оптимальний безрецептурний препарат для конкретного відвідувача аптеки;
- здійснювати фармацевтичну опіку відвідувачів аптеки при відпуску безрецептурних та рецептурних препаратів;
- виконувати правила охорони праці і техніки безпеки.

Методичні рекомендації складені відповідно до Стандарту підготовки здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю “226 Фармація, промислова фармація” і навчального плану НФаУ.

Для здобувачів вищої освіти і керівників практики від кафедри та баз практики ці методичні рекомендації є основним навчально-

методичним документом, який складено на підставі робочої програми “Виробнича практика з клінічної фармації”.

На проходження виробничої практики з клінічної фармації надається 90 годин/3,0 кредитів ECTS. Проводиться практика в аптечних закладах на 5 курсі (IX або X семестр), термін проходження практики – 2 тижні (10 робочих днів при п'ятиденному робочому тижні).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Загальний контроль діяльності з організації практики здобувачів вищої освіти здійснює перший проректор з науково-педагогічної (навчально-методичної) роботи.

За загальну організацію практики в університеті, налагодження зв'язків з кафедрами університету, базами практики, здобувачами вищої освіти відповідає завідувач відділу практики.

Безпосередня відповідальність за реалізацію програми практики покладається на керівників практики від університету.

Безпосередня відповідальність за дотримання правил і норм охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії та одержання необхідної інформації для виконання програми практики покладена на призначеного керівника від бази практики.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ КАФЕДРИ, БАЗ ПРАКТИКИ, ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кафедра:

- визначає зміст практики;
- розробляє методичні рекомендації та програми практики;
- подає до відділу практики заявки на укладення договорів з базами практики, які не входять до автоматизованого банку даних;
- призначає керівниками практики висококваліфікованих викладачів кафедри, які брали участь у навчальному процесі з дисципліни «Клінічна фармація та фармацевтична опіка»;
- обговорює підсумки практики та аналізує виконання програми практики на засіданнях кафедри (інформація про хід ведення засідань та прийняття рішень фіксується у протоколі засідання кафедри);

- надає відділу практики ППБ викладачів, відповідальних за керівництво практикою здобувачів вищої освіти, перелік методичних документів до практики, при необхідності – заявку на укладення договорів, звіт про практику.

Викладач – керівник практики від кафедри:

- інформує здобувачів вищої освіти щодо мети, терміну, змісту практики, оформлення необхідних документів, системи звітності;
- приймає залік з практики у порядку, встановленому кафедрою;
- співпрацює з базами практики у напрямку оновлення програм практики, адаптованих до сучасних умов;
- інформує відділ практики про можливість використання бази практики на наступний навчальний рік.

База практики (аптечний заклад):

- самостійно визначають організаційну структуру щодо керівництва практикою на підприємстві;
- згідно з договором на проведення практики приймають здобувачів вищої освіти на практику, кількість яких визначається базою практики за умов якісного виконання програми практики;
- створюють належні умови для проходження практики на виробництві, дотримання правил і норм охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії відповідно до законодавства;
- добирають досвідчених фахівців, які безпосередньо керуватимуть практикою здобувачів вищої освіти, після її закінчення надають письмові характеристики виробничій діяльності здобувачів вищої освіти;
- беруть участь у формуванні вимог до наповнення практичної частини освітніх програм, розробці системи та критеріїв оцінювання знань та компетентностей здобувачів вищої освіти тощо.

Представники баз практики (аптечних закладів) можуть брати участь в конференціях з практики (підсумкових, науково-практичних) та інші заходах, що сприяють підвищенню якості практичної підготовки здобувачів вищої освіти (загальні організаційно-виробничі збори здобувачів вищої освіти, робочі наради викладачів, семінари керівників практики та ін.).

Керівник практики від бази практики:

- призначається наказом по підприємству і керує практикою здобувачів вищої освіти на робочому місці відповідно до програми;
- забезпечує необхідні умови на кожному робочому місці для виконання програми практики згідно з календарним графіком її проходження;
- створює умови для засвоєння нової техніки, передових технологій, сучасних методів організації;
- контролює дотримання здобувачами вищої освіти правил внутрішнього розпорядку, веде облік присутності практикантів;
- оцінює якість роботи здобувачів вищої освіти, після закінчення практики надає письмові характеристики з відображенням в них виконання програми практики, якості професійних знань та умінь, відношення здобувачів вищої освіти до роботи, виконання індивідуальних завдань, організаторських здібностей, участі в освоєнні нової техніки та технологій;
- допомагає у підборі матеріалу для кваліфікаційних робіт;
- повідомляє відділу практики та сприяння працевлаштуванню, відповідній кафедрі про всі порушення здобувачами вищої освіти правил внутрішнього розпорядку, техніки безпеки, невиконання програми практики.

Здобувачі вищої освіти повинні:

- до початку практики отримати форми необхідних документів: направлення (Ф А2.2.2-32-289), щоденник (Ф А2.2.2-32-291) та методичні матеріали;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики та вказівками її керівників;
- вивчати і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії та внутрішнього трудового розпорядку;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- своєчасно оформити звітну документацію та скласти залік з практики.

У період проходження практики здобувачі підпорядковуються режиму роботи, встановленому на підприємстві. Окремі відхилення від цього режиму припускаються тільки з дозволу керівників практики від підприємства або адміністрації підрозділу, де здійснюється проходження практики.

Тривалість робочого часу здобувачів вищої освіти під час проходження практики складає 45 годин (1,5 кредит) на тиждень, у тому числі 1 година на день для оформлення звіту (щоденника) з практики.

ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю “226 Фармація, промислова фармація” денної та заочної форми навчання проходять практику з клінічної фармації на робочому місці провізора «у першого столу».

Графік розподілу робочого часу здобувачів вищої освіти під час виробничої практики з клінічної фармації

№ з/п	Назва роботи	Кількість діб
1	2	3
1.	Знайомство з базою проходження виробничої практики. Оснащення робочого місця провізора (описати його обов'язки згідно вимог відповідного наказу МОЗ України, наявність довідкової літератури, оформлення вітрин та торгового залу), вивчити асортимент ліків, наявних в аптеці. Інструктаж з техніки безпеки, санітарно-гігієнічним заходам, дотримання фармацевтичного порядку (пп. 1-5 Звіту)	1
2.	Знайомство з організацією інформаційної роботи в аптеці. Навести приклад в Звіті практики заповненого інформаційного листа про новий лікарський препарат, що надійшов до аптеки, відзначити його переваги перед іншими препаратами цієї групи, які наявні в аптечному асортименті (п. 6 Звіту)	1
3.	Знайомство з етичними та деонтологічними аспектами спілкування провізора і відвідувача аптеки. Придбання навичок індивідуального підходу до кожного хворого з урахуванням вікового критерію і тяжкості захворюван-	Щоденно (10 діб)

1	2	3
	ня: коротке опитування пацієнта і збір анамнезу, вибір безрецептурного препарату з урахуванням фармакологічних властивостей, показань і протипоказань до призначення препарату, можливих побічних ефектів (описати в Звіті практики конкретні приклади з клініко-фармакологічним обґрунтуванням вибору препарату та особливостями його застосування у конкретного пацієнта) (пп. 7-9 Звіту)	
4.	Здійснення рецептурного та безрецептурного відпуску лікарських препаратів (навести приклади ОТС-препаратів і фармацевтичної опіки при їх відпуску) (п. 9 Звіту)	Щоденно (10 діб)
5.	Опис у Звіті виробничої практики (за встановленою схемою) 3-х практичних ситуацій, які виникають при спілкуванні провізора і хворого, який звернувся за консультацією до провізора аптеки. Запропонувати свої шляхи вирішення ситуацій і відзначити помічені помилки з боку провізора (за наявності таких) (п. 9 Звіту)	Щоденно (10 діб)
6.	Придбання та закріплення навичок пошуку та порівняння препаратів-аналогів, які є в асортименті аптеки (п. 10 Звіту)	1
7.	Відпрацювання алгоритму відпуску лікарських засобів, на які поширюється дія проекту щодо запровадження державного регулювання цін на лікарські засоби для лікування осіб з гіпертонічною хворобою (п. 11 Звіту)	1
8.	Звітування про проходження практики. Складання підсумкового заліку	За розкладом очної частини навчання

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

- Після закінчення терміну практики здобувачі вищої освіти звітують про виконання програми у порядку, встановленому кафедрою.
- Види і форми контролю рівня знань, умінь, навичок, які здобувачі вищої освіти набули та закріпили під час проходження практики, визначаються її програмою.
- Оформлені документи з практики (щоденник, звіт) повинні бути підписані керівником практики від підприємства та завірені печаткою підприємства.
- Залік з практики здобувачі вищої освіти складають викладачу кафедри протягом перших п'ятнадцяти днів наступного після практики семестру.
- Оцінювання результатів практичної підготовки здійснюється за рейтинговою 100-бальною шкалою і має визначення за системою ECTS та традиційною шкалою, прийнятою в Україні.
- Поточний контроль складається з перевірки правильності і повноти виконання завдання за навчальною програмою, правильності ведення і належності оформлення звіту та щоденнику з практики, систематичності виконання повсякденної роботи на базі практики і сумарно складає 36 - 60 балів (*див. таблицю*).
- Підсумковий модульний контроль включає усне опитування з контролю засвоєння практичних навичок і сумарно складає 24 - 40 балів; загальний рейтинг з модулю не перевищує 100 балів (*див. таблицю*).
- Результат заліку за практику вноситься у відомість семестрового контролю та індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти.
- Після закінчення практики кафедра подає екзаменаційно-залікову відомість до відповідного деканату, звіт про практику – до відділу практики.

**Критерії оцінювання результатів практики
та шкала оцінювання**

Критерії	Поточний контроль	Підсумковий МК
Правильне заповнення і оформлення звіту та щоденника	6-10	
Правильне і повне виконання завдання за навчальною програмою (30 практичних ситуацій по 0,6-1 балів)	18-30	
Правильне і повне виконання завдання за навчальною програмою (інформація про 4 лікарських препарати по 1,5-2,5 балів)	6-10	
Правильне і повне виконання завдання за навчальною програмою (приклад рецепту на препарат, виписаний лікарем, для лікування особи з гіпертонічною хворобою)	6-10	
Уміння здійснювати відбір хворих для обов'язкового направлення до лікаря або для рекомендації безрецептурних ЛП в межах відповідального самолікування. Правильність вибору фармакологічної групи та оптимального безрецептурного ЛП з певної фармакологічної групи, лікарської форми та шляху введення для конкретного відвідувача. Уміння рекомендувати альтернативні шляхи вирішення питань заміни лікарських препаратів, усунення поліпрагмазії, зниження ризику розвитку побічних реакцій. Уміння здійснювати фармацевтичну опіку декретованих категорій відвідувачів аптек		24-40
ВСЬОГО	36-60	24-40

- Звітна документація з практики зберігається відповідно до Переліку типових документів, що створюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням термінів зберігання документів, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 12.04.2012 р. № 578/5 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства юстиції № 400/5 від 07.03.2013) та «Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти в НФаУ».
- Якщо програма практики не виконана здобувачем вищої освіти з поважної причини, йому надається можливість проходження практики повторно за індивідуальним графіком у вільний від навчання час.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Здобувачі вищої освіти під час проходження практики ведуть звітну документацію (Звіт про проходження виробничої практики з клінічної фармації) щодня. Звіт є офіційним документом і повинен бути наданий на кафедру клінічної фармакології та клінічної фармації після закінчення практики у порядку, встановленому кафедрою. Без звіту або при несвоєчасному його оформленні виробнича практика не може бути зарахована.

Звіт повинен дати чітке уявлення про ступінь самостійності здобувача вищої освіти при виконанні тієї чи іншої роботи. На початку звіту слід охарактеризувати організацію роботи конкретною аптекою в цілому та організацію консультативно-інформаційної роботи в ній, навести приклади етичних та деонтологічних аспектів роботи провізора, а також знайомства з психологічними аспектами взаємовідносин між провізором та пацієнтом.

У період практики на робочому місці провізора аптеки здобувачі щодня описують в звіті три практичні ситуації з фармацевтичної опіки (2 – при відпуску безрецептурних препаратів, 1 – при відпуску рецептурного препарату) і пропонують свої шляхи їх вирішення. Здобувач вищої освіти повинен аргументувати вибір того чи іншого препарату, використовуючи теоретичні знання і вміння, отримані при вивченні дисципліни «Клінічна фармація та фармацевтична опіка» та інших дисциплін. Ситуація повинна бути коротко описана з чітким викладом суті проблеми і дій провізора з її вирішення, за можливістю згідно Наказу МОЗ України №875 від 11.10.2013 р. «Про затвердження протоколів провізора (фармацевта)», який регламентує взаємодію провізора

з пацієнтом/представником пацієнта при відпуску лікарських препаратів.

Для обґрунтування прийнятого рішення щодо вибору того або іншого препарату здобувач може керуватися довідниками з лікарських препаратів, літературою з внутрішніх хвороб, навчальними посібниками з клінічної фармації, записами лекцій і всією доступною довідковою літературою, що є в аптеці. Також у період практики здобувачі придбають навички пошуку препаратів-аналогів та порівняння їх з оригінальними препаратами, які є в асортименті аптеки.

Крім цього, здобувачі повинні відпрацювати алгоритм відпуску лікарських засобів, на які поширюється дія проекту щодо запровадження державного регулювання цін на лікарські засоби для лікування осіб з гіпертонічною хворобою.

Звіт про проходження практики заповнюють щодня після закінчення роботи і зберігають в аптеці. Він повинен бути доступний керівнику практики від кафедри в будь-який час робочого дня. По закінченню практики звіт необхідно завірити підписом керівника аптеки та печаткою установи. У разі відсутності підпису та печатки аптеки до складання підсумкового модульного контролю здобувачі не допускаються.

Наприкінці звіту наводяться висновки про проходження практики, у яких здобувач дає оцінку її позитивним і негативним сторонам, пропозиції щодо поліпшення практики. Установою, в якому проходила практика, висновки не завіряються.

Зразок титульного аркуша і приклад заповнення щоденника представлені в додатках 1-3 цих методичних рекомендацій.

Зразок титульного аркуша звіту про проходження
виробничої практики з клінічної фармації

НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА КЛІНІЧНОЇ ФАРМАКОЛОГІЇ
ТА КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦІЇ

ЗВІТ
про проходження виробничої практики
з клінічної фармації

здобувача вищої освіти _____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

_____ курсу _____ групи

підготовки _____ другого (магістерського) рівня
(назва рівня вищої освіти)

галузі знань _____ 22 Охорона здоров'я
(шифр і назва галузі знань)

спеціальності _____ 226 Фармація / 226 Фармація, промислова фармація
(код і найменування спеціальності)

освітньо-професійної програми _____ Фармація
(найменування освітньої програми)

_____ форми (_____ років) навчання

Базова установа практики

(назва/номер аптеки, адреса, телефон)

Час практики

з « _____ » _____ 20__ р.

до « _____ » _____ 20__ р.

Керівник аптечного закладу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

(підпис)

МП (печатка)

Керівник виробничої практики від кафедри

(прізвище, ім'я, по-батькові)

(підпис)

Ознайомлення з базою проходження виробничої практики

1. Вид аптеки (державна, приватна, міжлікарняна та ін.)

2. Графік роботи

3. Найближчі заклади охорони здоров'я (аптеки, лікарні, поліклініки та ін.), їх профіль

4. Проходження інструктажу з техніки безпеки:

(прізвище, ім'я, по-батькові, посада особи, яка проводила інструктаж)

(підпис)

5. Організація роботи провізора «за першим столом»:

- обладнання робочого місця, його обов'язки в даній аптечній організації

- наявність основних діючих наказів та ін. нормативної документації МОЗ України, інформаційних матеріалів та довідкової літератури (в т.ч. *Наказ МОЗ України «Перелік безрецептурних препаратів, дозволених до застосування в Україні», Протоколів провізора (фармацевта) та ін.*)

6. Особливості організації консультативно-інформаційної роботи в даній аптеці:

- організація роботи з профілактики та моніторингу можливої побічної дії лікарських препаратів

- приклад інформаційного листа (інформаційного повідомлення) про лікарський препарат, який вперше надійшов в аптеку

7. Знайомство з етичними і деонтологічними аспектами роботи провізора (необхідність і роль медичної етики та деонтології в процесі спілкування провізора і відвідувача аптеки, провізора і лікаря)

8. Знайомство з психологічними аспектами взаємовідносин між провізором та пацієнтом (які фактори найбільш впливають на ефективність терапії)

Зразок заповнення звіту (приклади проведення фармацевтичної опіки відвідувачів аптеки, які здійснювалися самостійно (п. 9 Звіту)

	Практична ситуація	Дії провізора	Аналіз ситуації, рішення, яке Ви прийняли, рекомендації
1	2	3	4
1.	Молода жінка звернулася до аптеки з проханням порекомендувати лікарський препарат для лікування зубного болю	Провізором було рекомендовано та відпущено лікарський препарат Німесулід, гранули для оральної суспензії	<p>Німесулід, гранули для оральної суспензії – це рецептурний препарат, провізор не може рекомендувати та відпускати його без рецепту лікаря.</p> <p>Перед рекомендацією та відпуском лікарського препарату у відвідувачки потрібно було запитати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Для кого придбають лікарський препарат (дитина, вагітна жінка, літня людина)? 2. Як давно турбує зубний біль? 3. Чи супроводжується зубний біль головним болем, підвищенням температури тіла, ознобом тощо? 4. При наявності загрозливих симптомів – терміново звернутись до лікаря-стоматолога! 5. Чи мають місце в анамнезі захворювання ШКТ, ССС тощо? <p>Доцільно порекомендувати для симптоматичного лікування зубного болю лікарський препарат з ібупрофеном. Також можна порадити полоскання ротової порожнини теплим розчином ха-</p>

1	2	3	4
			<p>рчової соди або настоєм шавлії.</p> <p>Проте обов'язково зазначити: якщо зубний біль не минає протягом 2-3 годин або посилюється, необхідно звернутися до лікаря-стоматолога (не використовувати знеболювальні препарати менш ніж за 3 години до візиту до лікаря, оскільки це може ускладнити встановлення діагнозу)</p>
2.	<p>Чоловік звернувся до аптеки з проханням відпустити лікарський препарат для лікування висипань у ділянці губ</p>	<p>Провізор задав питання: "Чи використовували Ви коли-небудь препарати з ацикловіром?". Після позитивної відповіді відпущено препарати Герпевір таблетки по 200 мг та Герпевір мазь</p>	<p>Препарат Герпевір таблетки по 200 мг – є рецептурним, тому відпускати його без рецепту лікаря не можна.</p> <p>Герпевір мазь належить до безрецептурних препаратів, але перед її відпуском було б доцільно задати такі питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Для кого придбають лікарський препарат (вагітна жінка, дитина, літня людина тощо)? 2. Як давно з'явилися висипання? 3. Чи супроводжуються вони підвищенням температури тіла, погіршенням загального стану, тощо? 4. Чи спостерігається поширення висипань на інші ділянки тіла та слизові оболонки? 5. При наявності одного або декількох загрозливих симптомів

1	2	3	4
			<p>терміново звернутись до лікаря!</p> <p>6. Чи був раніше <i>позитивний</i> ефект від лікування ацикловіром?</p> <p>7. Чи має місце прийом інших лікарських препаратів (ГКС, антибактеріальні, противірусні тощо)?</p> <p>Доцільно дати рекомендації: суворо дотримуватись правил особистої гігієни (не видавлювати та не торкатись висипань, до та після нанесення мазі ретельно мити руки, користуватись окремим рушником, посудом); наносити мазь приблизно з 4-годинними інтервалами, за винятком нічного часу. Якщо захворювання триває більше 10 днів або з'явилися загрозливі симптоми – терміново звернутись до лікаря за консультацією!</p>
3.	Відвідувач звернувся з рецептом на відпуск лікарського препарату Цефподоксім (Cefpodoxim e) таблетки	Провізором відпущено препарат Цефподоксім таблетки по 200 мг	<p>Перед відпуском лікарського препарату у відвідувача потрібно було запитати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Для кого придбають препарат (самого відвідувачу аптеки, його дитині, дружині тощо)? 2. Чи застосовувався раніше цей антибактеріальний препарат та з якого приводу? 3. Чи не відзначалось будь-яких алергі-

1	2	3	4
	по 200 мг		<p>чних реакцій на прийом лікарських препаратів?</p> <p>4. Чи застосовує пацієнт у даний час інші антибактеріальні препарати?</p> <p>5. Під час лікування антибіотиками доцільно застосовувати про- та пребіотики для нормалізації мікрофлори кишечника. Тому було б доцільно разом з антибіотиком запропонувати до відпуску ще й, наприклад, лінекс.</p> <p>Варто дати рекомендації: курс антибіотикотерапії повинен бути пройдений повністю з дотриманням точного дозування; антибіотик треба запивати тільки водою; правильне харчування (виключення продуктів, які дають навантаження на ШКТ. Смажені, жирні, солоні, копчені, молочні продукти та тонізуючі напої краще не вживати, алкогольні напої категорично заборонені. Обов'язково зазначити: якщо на 2-3ю добу не спостерігаються симптоми покращення (зниження температури тіла тощо) – треба звернутися до лікаря для заміни антибактеріального препарату!</p>

Зразок заповнення звіту (приклад рецепту на лікарський препарат для лікування особи з артеріальною гіпертензією та проведення фармацевтичної опіки (п. 11 Звіту)

Рецепт	<p>Rp.: Tab. Enalapril 5 D.t.d. N 20 S. По 1 табл. 1 раз на добу</p>
Правильність виписування рецепта	Доза лікарського препарату прописана некоректно: замість – 5 - має бути прописано 5 mg або 0,005
Відповідність призначеної дози ЛП	У бесіді з відвідувачем встановлено, що препарат призначено для початкового лікування артеріальної гіпертензії, тому доза 5 мг (мінімальна доза еналаприлу) призначена вірно
Інформація щодо особливостей застосування ЛП:	
- режим дозування	5 мг 1 раз на добу з подальшою корекцією дози (при необхідності)
- умови прийому	Таблетки можна приймати незалежно від вживання їжі
- термін лікування	Лікарський засіб призначено вперше, тому слід звернутися до лікаря через 2-3 тижні з метою визначення ефективності лікування, і в подальшому після досягнення цільового рівня АТ – кожні 6-12 місяців
- правила зберігання	Зберігати в недоступному для дітей, сухому, захищеному від світла місці при температурі від 15 до 25 °C
Застереження при застосуванні:	
- особливості прийому ЛП у декретованого контингенту	Препарат протипоказаний дітям до 12 років, під час вагітності та у період лактації
- побічні ефекти ЛП	<p><i>З боку нервової системи і психіки:</i> головний біль, депресія</p> <p><i>З боку органів зору:</i> затуманення зору</p> <p><i>З боку серцево-судинної системи:</i> запаморочення, гіпотензія (особливо після прийому першої дози), біль за грудиною, порушення ритму, стенокардія, тахікардія</p>

	<p><i>З боку дихальної системи:</i> кашель, задишка</p> <p><i>З боку травного тракту:</i> нудота, діарея, абдомінальний біль, зміна смаку</p> <p><i>З боку шкіри та підшкірної тканини:</i> висипання, підвищена чутливість/ангіоневротичний набряк обличчя, кінцівок, губ, язика, голосової щілини та/або гортані</p> <p><i>Зміни лабораторних показників:</i> анемія, тромбоцитопенія, лейкопенія, агранулоцитоз (частота гематологічних порушень частіше спостерігалася у хворих з нирковою недостатністю, аутоімунними захворюваннями). Можливі підвищення концентрації калію, креатиніну та сечовини в сироватці крові. Є відомості про погіршення функції нирок та появу протеїнурії на фоні терапії інгібіторами АПФ</p>
- вплив складу та режиму прийому їжі та одночасного застосування інших ЛП	<p>Приймати незалежно від прийому їжі. Надмірне вживання натрію хлориду знижує гіпотензивний ефект еналаприлу.</p> <p>Етанол, діуретики, антигіпертензивні засоби потенціюють гіпотензивний ефект еналаприлу.</p> <p>Снодійні, наркотичні, знеболювальні засоби сприяють зниженню АТ при застосуванні з еналаприлом.</p> <p>Одночасний прийом з калійзберігаючими діуретиками може призвести до гіперкаліємії.</p> <p>Нестероїдні протизапальні препарати (особливо індометацин) та естрогени зменшують гіпотензивний ефект еналаприлу.</p>
Загальні рекомендації щодо модифікації способу життя	Нормалізація маси тіла, відмова від шкідливих звичок, зменшення вживання води та солі
Інформація про дії пацієнта при появі побічних реакцій при застосуванні ЛП	Звернення до лікаря за консультацією щодо подальшого прийому препарату

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Rx index® – довідник еквівалентності лікарських засобів : спеціалізоване медичне видання для фахівців / за ред. І. А. Зупанця, В. П. Черниха. – 3-є вид., допов. та перероб. – Київ : Фармацевт Практик, 2019. – 832 с.
2. Клінічна фармакологія : підручник / за ред. О. Я. Бабака, А. Н. Біловола, І. С. Чекмана. – 2-ге вид., допов. та перероб. – Київ : Медицина, 2010. – 768 с.
3. Клінічна фармація (фармацевтична опіка) : підруч. для студентів вищ. мед. (фармац.) навч. закл. / І. А. Зупанець [та ін.]. – Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2011. – 704 с.
4. Клінічна фармація : підручник / за ред. В. П. Черних, І. А. Зупанця, І. Г. Купновицької. – Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2013. – 912 с.
5. Компендиум 2018 – лекарственные препараты / под ред. В. Н. Коваленко. – Киев : Морион, 2018. – 2560 с.
6. Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених для застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів : наказ МОЗ України від 18.04.2019 р. № 876 // Офіційний вісник України. – 2019. – № 46. – С. 19.
7. Протоколи провізора (фармацевта) / розроб. В. П. Черних [та ін.] ; за ред. В. П. Черних, І. А. Зупанця, О. М. Ліщишиної. – Харків : Золоті сторінки, 2014. – 232 с.
8. Сайт Державного реєстру лікарських засобів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drlz.com.ua/> (дата звернення: 06.11.2019). – Назва з екрана.
9. Симптоми та синдроми в практичній фармації: принципи терапії : навч. посіб. / І. А. Зупанець [та ін.] ; за ред. І. А. Зупанця, А. А. Котвіцької. – Харків : Золоті сторінки, 2018. – 96 с.
10. Фармацевтична опіка : практ. посіб. / І. А. Зупанець [та ін.] ; за ред. І. А. Зупанця, В. П. Черниха. – Київ : Фармацевт Практик, 2018. – 224 с.

Навчальне видання

Місюрьова Світлана Вікторівна
Пропіснова Вікторія Володимирівна
Зупанець Катерина Олександрівна
Вєтрова Катерина Вікторівна
Ратушна Ксенія Леонтіївна

ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА З КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦІЇ

Методичні рекомендації

за редакцією проф. І. А. Зупанця

Формат 60×84¹/₁₆. Ум. друк. арк. 1,625. **Тираж 200 пр.** Зам. №

Національний фармацевтичний університет
вул. Пушкінська, 53, м. Харків, 61002
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серії ДК № 3420 від 11.03.2009.